

**ESKİ TÜRKÇE İLE TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE
EDİLGENLİĞİN KARŞILAŞTIRMALI OLAY
DURUMLARI GÖRÜNÜMÜ**

*Turgay SEBZECİOĞLU**
Lütfiye OKTAR

ÖZET

Bu çalışmada, Eski Türkçe ile günümüz Türkiye Türkçesinde edilgenlik, İşlevsel Dilbilgisi modelinin *olay durumları* kavramı etrafında karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Türkçenin incelenen dönemlerinde, edilgenliğin, [+denetleme] olay durumlarının [-denetleme] olarak değiştiği işlevsel bir süreci içerdiği görülmüştür. Bu değişim olay durumlarının [±bitmişlik] alt değiştirenini; *Konum, Hareket, Başarı* ve *Etkinlik* türlerini de kapsamaktadır. [+denetleme] özelliğinin [-denetleme control] özelliğine değişimi, *önvarsayım*; *Konum* olay durumları türünün *Durum, Hareket* türünün *Süreç, Başarı* türünün *Değişim* olarak değişimi ise, edilgenleştirmenin *durumsallaştırma* işleviyle açıklanmıştır. Bütünceden ortaya çıkan bir başka bulguysa, edilgenleştirme sürecine katılan eylemlerin genellikle [-deneyimleme] özelliğini taşımalarıdır. Eski Türkçe ile günümüz Türkiye Türkçesinde edilgen kullanım yaygın olarak, belirtme veya yalın durum biçimibirimini alan ve Erek anlambilimsel rolü yüklenebilen yüklemlerden oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *İşlevsel Dilbilgisi, Edilgenlik, Yükleme Çerçevesi, Yükleme, Olay Durumları.*

* Dr. Mersin Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
sebzecioglu@yahoo.com

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

**THE APPEARANCE OF PASSIVE STATE OF AFFAIRS
IN OLD TURKIC AND MODERN TURKISH****ABSTRACT**

In this article, passivisation in Old Turkic and Modern Turkish, comparatively is studied within the framework of term-State of Affairs in Functional Grammar. In the eras that are examined in Turkish, It is seen that passivisation, spans a process where the [+control] feature in the State of Affairs designated by the predicate frames turns into [-control]. This change includes the [\pm telic] subtype and Position, Action, Accomplishment and Activity. The change of feature [+control] turn into [-control] as *Presumption*; the type of *Position* State of Affair as *State*, the *Action* type as *Process* and the change of the *Accomplishment* type as *Change* are also explained by stativization function of passivisation. Another finding from the corpus is that, the verbs that are passivised generally has the [-experience] feature. In Old Turkic and Modern Turkish, passive utterance commonly occurs in the verbs that take the accusative case or absolute case morpheme and have the sementic role of Goal.

Key Words: *Functional Grammar, passivisation, predicate frame, predication, state of affairs.*

1. Giriş

Bu çalışmada, *İşlevsel Dilbilgisi* (İD) temelinde edilgen tümcelerın biçim-sözdizimsel özelliklerine değinildiği gibi, anlambilimsel ve edimbilimsel düzlemlerdeki bazı görünümüne de açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Yine bu çalışmada, bütünce sınırları yalnızca eşzamanlı metinleri değil, Türkçenin metinlerle izlenebilen ilk dönemi olan Eski Türkçe dönemini de kapsamış ve bu çalışmanın artzamanlı bütüncesini oluşturmuştur.

2. Kuramsal Çerçeve

Bu çalışmanın kuramsal çerçevesi Dik'in (1978, 1989) İD modeline göre oluşturulmuştur. Dik, İD'nin işlevsel ilişkileri *anlambilimsel*, *sözdizimsel* ve *edimbilimsel* olmak üzere üç farklı düzlemde tanımladığını belirtmektedir (Dik 1989, 24). Türkçedeki edilgenleri inceleyen bu çalışmanın eşzamanlı ve artzamanlı

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

yaklaşımında bu üç düzlem temel alınacaktır. İD'ye göre edilgen yapıların nasıl çözümlendiğini görebilmek adına, yüklemün hangi kavramlarla ve nasıl değerlendirildiğine bakmak yararlı olacaktır. Ardından Dik'in İD modeline göre, edilgen yüklemün nasıl gösterilip çözümlenebileceğine değinilecektir.

2.1. Yüklem Çerçevesi ve Olay Durumları

Dik dilsel anlatımların oluşumuna kaynaklık eden tümce için ilk gerekli olanın, uygun türde ve sayıda *üye* yüklenen bir *yüklem* olduğunu söylemektedir. Üyeler varlıklara gönderimde bulunurken, yüklemün yaptığı, özellikleri ve ilişkileri belirlemektir. Örneğin *ver-eylemi* üç varlığın ilişkisel yerleşimini sunmaktadır: *veren*, *verilen şey* ve *alıcı*. Böylece, bu eyleme (Ali), (kitap) ve (kütüphaneci) gibi üç üyenin yüklenmesi gerekmektedir. Yüklemün uygun üye dizisini yüklenmesi (1)'deki gibi bir *yüklemleme* ile sonuçlanacaktır (Dik 1989, 46):

1) ver-(Ali)(kitab-ı)(kütüphaneci-ye)

Böylece, *yüklemleme* olay durumları dizisini düzenleme olarak yorumlanabilir. Olay durumları, bir dereceye kadar dünyada gerçekleşebilecek olayların belirtildiği tasarım olarak veya 'Dış dünyada herhangi bir durum ne olabilir' gibi geniş bir anlamda kullanılmaktadır. Olay durumlar birebir gerçek veya zihin-ötesi dünya ile örtüşmez. Bir olay veya durumun bir yüklemleme içerisindeki tasarımını vermektedir. Eğer *Ali* adında kişinin bir *kitap* verdiği düşünülüyorsa, kitabı verdiği bir kişi de olmalı, o da örneğimizde *kütüphanecidir*. Bir olay durumu, (2)'deki gibi, belirli bir zaman ve uzamda gerçekleşebilir ve algılanabilir (Dik 1989, 47):

2) Geçmiş[[ver-(Ali)(kitab-ı)(kütüphaneci-ye)](kütüphane-de)]

Dilbilgisel olarak olay durumunun zamanını gösteren *geçmiş*, konuşma anından öncesini belirtmektedir. Böyle üyeler *yüklemleme işlemcisi* olarak adlandırılmaktadırlar. Yüklemün anlambilimi (Ali), (kitap) ve (kütüphaneci) gibi üyeleri gerektirmekte ve bu gerekli üyeleri içeren eylemler *çekirdek yüklemleme* kavramı içerisinde değerlendirilmektedir. Oysa yer gösterici (kütüphanede) fazladan bir bilgi vermekte ya da daha fazla bilgi gerektirmektedir; bu yüzden, bu tür sözcükler *uydu* olarak adlandırılmaktadırlar (Dik 1989, 47).

Öğeleriyle birlikte kullanılan yüklem, içerisinde taslaklar barındıran *yüklem çerçevesini* oluşturmaktadır. Örneğin *ver-*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

eyleminin yüklem çerçevesi aşağıdaki gibi gösterilebilir (Dik 1989, 54):

(3) ver-_E(x₁:<canlı>(x₁))KILICI(x₂)EREK(x₃:<canlı>(x₃))ALICI

Yüklemi *ver-* eylemi olan bu yüklem çerçevesi üç öge konumunu tam olarak göstermektedir: x₁, x₂, x₃. Bu ögeler Kılıcı, Ereğ ve Alıcı anlambilimsel işlevlerini taşımaktadır. Birinci ve üçüncü ögeler *seçme kısıtlılığı* ile <canlı> olarak sınırlandırılmıştır.

Çekirdek yükleme, bir bütün olarak, *olay durumları* dizisini göstermektedir. Olay durumları, birkaç tane farklı değiştirgene sahiptir ve temel değiştirgenler *Devingenlik* ve *Denetleme* olarak ikiye ayrılmaktadır. Devingenlik değişkeni, *devingen* ve *devingen-olmayan* olay durumları olarak ikiye ayrılmaktadır (Dik 1978, 32-3). Devingen ve devingen-olmayan değişkenler, (4a-b)'de gösterilmiştir:

(4) a devingen:

1. Ali kapıyı açtı.

2. Vazo yere düştü.

b devingen-olmayan:

1. Bu madde kırmızıdır.

2. Ali otelde kaldı.

(4a)'da görüldüğü gibi, durum içermeyen olay durumlarının tümü devingen olay durumlarıdır; yani, devingen olay durumlarında bir durumdan başka bir duruma geçme söz konusudur. Olay ve durumlar arasındaki bir başka bölümlemede, olay durumlarının, *denetlemeli* ve *denetlemesiz* olmak üzere Denetleme değiştirgeni içerisinde ayrımlanmasıdır (Dik 1978, 33). (5a-b)'de denetlemeli ve denetlemesiz olay durumlarına örnek verilmiştir:

5) . denetlemeli:

1. Ali kapıyı açtı.

2. Ali otelde kaldı.

denetlemesiz:

1. Bu madde kırmızıdır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

2. Vazo yere düştü.

(5b)'de görüldüğü gibi, etkide bulunulamayan olay durumları, denetlemesizdir. Ali, (5a)'da belirtilen olay durumları üzerinde Denetleyici olan varlıktır. Devingenlik ve Denetleme çerçevesinde, aşağıdaki terimlere gönderimde bulunan dört olay durumları türü vardır (Dik 1978, 33):

Durum = denetlemesiz durum = denetlemesiz devingen-olmayan olay durumları

Süreç = denetlemesiz olay = denetlemesiz devingen olay durumları

Konum = denetlemeli durum = denetlemeli devingen-olmayan olay durumları

Hareket = denetlemeli olay = denetlemeli devingen olay durumları

Dik, olay durumlarına (1978) çalışmasından farklı olarak *Bitmişlik*, *Anlık* ve *Deneyim* olmak üzere üç değiştirgen daha önermektedir (Dik 1989, 91):

- 6) ± **Bitmişlik**
 ± **Anlık**
 ± **Deneyim**

Anlık değiştirgeni, Devingen ve Bitmişlik değiştirgenleriyle aşağıdaki gibi bir ilişki içerisinde bulunmaktadır (Dik 1989, 95):

Tablo 1

Olay Durumları

[-devingen]: Durumsal	[+devingen]: Olay	
	[-bitmişlik]	[+bitmişlik]
	[-anlık]	[+anlık]

Durumlar ve [-bitmişlik] Olayları, sınırsız süre olarak, yani, sonsuza kadar devam ettikleri düşünülmektedir. [+bitmişlik] Olayları, sınırlı bir süreye sahiptirler ve varılacak doğal bir bitim noktası

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

sürecindedirler. Tablo (1)'de de görüldüğü gibi, [+bitmişlik] Olayları ulamı, [+anlık] ve [-anlık] Olayları olarak ayrılmaktadır. [+anlık] Olayları, devamlılığa sahip olarak düşünülmemektedir; yani, zaman içinde tek bir noktayı göstermekte ve başlangıçları, bitiş noktaları ile aynı zamana rastlamaktadır. Diğer taraftan, [-anlık] olayları, zamanın belirli bir esnekliği içerisinde yer almakta ve farklı bir başlangıç ile bitiş noktasına sahiptirler. Dik, Olay durumlarını, [\pm denetleme] değiştirgeniyle birlikte, Tablo (2)'deki gibi göstermektedir (1989, 98):

Tablo 2

Olay Durumları

[-devingen] Durumsal			
[+denetleme] Konum	[-denetleme] Durum		
		[+devingen] Olay	
[+denetleme] Hareket		[-denetleme] Süreç	
[+bitmişlik] Başarı	[-bitmişlik] Etkinlik	[+bitmişlik] Değişim	[-bitmişlik] Devingenlik

Tablo (2)'de [\pm anlık] Olayları gösterilmemiştir. [\pm anlık] Olaylarının özellikleri, *Başarı* ve *Değişim* türleri ile ilişkilendirilmektedir. Dik, Tablo (2)'de adı geçen olay durumları için aşağıdaki örnekleri vermektedir (1989, 97):

- (7) a. Konum John kept his money in an old sock.
'John parasını eski bir çorapta sakladı.'
- b. Durum John's money is in an old sock.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

- ‘John’un parası eski bir çorabın içindedir.’
- c. Başarı John ran the marathion in three hours.
‘John maratonu üç saatte tamamladı.’
- ç. Etkinlik John was reading a book.
‘John bir kitap okuyordu.’
- d. Değişim The apple fell from the tree.
‘Elma ağaçtan düştü.’
- e. Devingenl The clock was ticking.
‘Saat tıkırdıyordu.’

Deneyim, olay durumlarında değil, duyuşsal ya da zihinsel yetide gerçekleşmektedir. Bir Deneyim, olay durumları içerisindeki algıları, duyumsamaları, istekleri, düşüncümleri yansıtır. [+deneyim] değiştirgeni, olay durumlarının her türü içerisinde yer alabilir (1989, 98-9):

- (8) a. Konum [+deneyim] [-devingen] [-denetleme]:
John did not believe the story.
‘John hikayeye inanmadı.’
- b. Devingenlik [+deneyim] [+devingen] [-denetleme] [-bitmişlik]:
John dreamed about his girl friend.
‘John kız arkadaşını düşledi.’

Özetle, Dik (1989), olay durumları kavramını, [+bitmişlik], [+anlık] gibi görünüşsel değiştirgenler ve tüm olay durumu türleri içerisinde gerçekleşebilecek [+deneyim] değiştirgeni ile zenginleştirmiştir. Çekirdek yüklemleme, yüklem çerçevesi, olay durumları gibi kavramlardan söz ettikten sonra, edilgen yapının Dik’in (1989) yaklaşımı çerçevesinde nasıl formüle edildiğine, edilgen yüklem çerçevesinin nasıl gösterildiğine değinilebilir.

2.2. İşlevsel Dilbilgisi Modeli Açısından Edilgenlik

Dik’e göre, edilgen bir yapıda, Kılıcı dışında başka bir anlambilimsel işlevin Özne konumunda kodlanmasıyla o üyenin öncelendiği veya önemsendiği gösterilmektedir. Bunun yanında, edilgen kullanım, olay durumlarının farklı bakış açılarından sunumunu sağlamaktadır. Dik, etken-edilgen karşıtlığını (9a-b)’deki gibi göstermiştir (1989, 320):

- (9) a. Mary kissed John (‘Mary John’u öptü.’)
KISS-E (Mary)_{Kılıcı}Özne (John)_{Erek}
- b. John was kissed by Mary (‘John Mary tarafından öpüldü.’)
KISS-E (Mary)_{Kılıcı} (John)_{Erek}Özne

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010

(9b), (9a)'nın içerisinde değerlendirilemez. Bu yüzden, Dik, (9a)'dan farklı başka bir edilgen yüklem biçiminin gerekli olduğunu söylemekte ve yüklemün edilgen biçimini aşağıdaki gibi formüleştirmektedir (1989, 320):

- (10) a. <ErekÖzne>[yüklem_E] = be_E GeçmişOrtacı yüklem_E
 b. GeçmişOrtacı[yüklem_E] = yüklem-ed

(10a)'da bağlamsal olarak eklenen <ErekÖzne> işlemcisinin, hangi koşullarda doldurulabileceği yüklem tarafından denetlenir. Eğer kural uygulanabilir görünüyorsa, yardımcı eylem (be) ve yardımcı eylem işlemcisi olan GeçmişOrtacı(-ed) yükleme eklenir. Yardımcı eylem işlemcisi, (10b)'deki kural içindeki doğru biçimle yükleme uygulanacaktır. (9a)'daki yüklem, (10a)'nın uygulanması için gerekli olan koşula göre doldurulacak ve aşağıda görülen türetim elde edilecektir (Dik 1989, 321):

- (11) a. kiss_E 'öp-'
 b. be_E GeçmişOrtacı kiss_E
 c. be_E kiss-ed

Eğer (9a) içerisinde (10a)'nın uygulanma koşulu bulunamazsa, yüklem etkisiz kalacaktır. Dik, <ErekÖzne> işlemcisinin, İngilizcedeki bütün durumlarıyla ilgili olarak daha genelleştirilmiş koşulunun, bir başka açıdan (10a)'nın, aşağıdaki gibi formüle edilebileceğini söylemektedir (1989, 321):

- (12) <Özne Kılıcı¹ değildir>[yüklem_E] = be_E GeçmişOrtacı yüklem_E

(12)'den anlaşıldığı gibi, edilgen yapıda Özne, etken yüklem çerçevesinde ilk üye olan Kılıcı değildir artık. Özne yükleme olasılıklarına göre, bir dilde Erek dışında başka anlambilimsel roller de Özne konumuna gelebilecektir. Dik, Özne yükleme olasılıklarının farklı edilgen yapıları ortaya çıkardığını (13)'teki gösterimle açıklamaktadır (1989, 322):

(13)	Çatı	Seçilen üye
	Etken	<Özne = K ₁ >
	Edilgen	<Özne = Erek>
	Edilgen	<Özne = Alıcı/Yerlik>
	Edilgen	<Özne=Yararlanıcı/Araç>

Dik'in (1989) yaklaşımını temel alan Schaaik (2001), Türkçede temel eylem nitelikli bir yükleyicinin türetilmiş çıktısı olan

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 5/4 Fall 2010*

edilgen bir yapının oluşum sürecini aşağıdaki gibi göstermektedir (2001, 102):

(14)	Edilgen Eylem Oluşumu	
Girdi:	sat _E (x ₁)Kılıcı (x ₂)Erek	
Düzenek:	1. (x ₁)Kılıcı → ∅	
	2. (x ₂)Erek → (x ₁)İşlemlenen	
Çıktı:	sat-ıl _E (x ₁)işlemlenen	
Genel anlam:	'sat-' yalnızca x ₁ için geçerlidir	

Schaaik (2001), Dik'in (1989) sözünü ettiği kavramlarla eşdeğer bir biçimde, (14)'teki *sat-ıl-* gibi edilgen eylem kökünün oluşumunun, edilgen yükleyicinin biçimbilimsel türetimini tanımlayan bir *Yükleyici Oluşum Kuralı* ile açıklanabileceğini söylemektedir. Bu oluşum kuralı çerçevesinde (14)'teki süreç değerlendirildiğinde, *sat-* eylemi temel eylem nitelikli bir yükleyicidir ve *girdi* olarak ele alınmaktadır. Bu girdiden, çıktı olarak türetilmiş *sat-ıl-* edilgen yapısı ortaya çıkmaktadır. (14)'te girdi yükleyici *sat-*'taki üye sayısı, çıktı yükleyici olan *sat-ıl-*'da ikiden bire düşmüştür. Bir Kılıcının bulunmasından dolayı, etken yüklem yapıları Denetlemeli olay durumunu yansıtırken, edilgen yüklem yapıları Denetlemesiz bir olay durumunu göstermektedir.

3. Araştırma Yöntemi ve Bütünce

Bu çalışmada, *Bütünce-temelli Çözümleme Yöntemi* kullanılmıştır. Bütünce-temelli yaklaşımın temel paradigması, bilgiye ulaşmada deneyci bir çözümleme yöntemini önemsiyor olmasıdır. *Deneyci* yaklaşıma göre, dil çalışmaları gerçek hayatta kullanılan sözlü ya da yazılı dil kullanımına, bir anlamda da *dilsel davranışa* (edim) dayandırılmaktadır (Moirón 2007, 13-21; Aroonmanakon 2006, 13). Bütünce-Temelli Yaklaşımın temel kavramı olan *bütünce*, dilsel çözümlemelerde kullanabilmek için herhangi bir dili temsil ettiği varsayılan yazılı ve sözlü metinlerden oluşan derleme biçiminde tanımlanabilir (Klotz 2002, 1-3). Bu çalışmanın edilgenlik bütüncesinin iki temel bölükten oluştuğu söylenebilir: Eski Türkçe döneminde üretilmiş doğal metinlerden seçilerek oluşturulmuş bir bütünce (*artzamanlı bütünce*) ve Çağdaş Türkçe olarak adlandırılan günümüz Türkçesini temsil edebilecek, tarihsel metinlerle az çok türdeş sayılabilecek doğal metinlerinden seçili bir bütünce (*eşzamanlı bütünce*).

Edilgenlik bütüncesini oluşturan eserlerin metin tipi *anlatı* olarak belirlenmiştir. Bunun nedeni, bütünceye eklenen tarihsel

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

metinlerin, genel olarak anlatı metin tipi içerisinde değerlendirilebilecek nitelikler taşımasıdır. Artzamanlı sınırlamalardan kaynaklı metin tipine dayalı bu çerçeveye, Çağdaş Türkçeye ait metinler üzerinde de bir sınırlama ve kısıtlama getirilmesine yol açmıştır. Bütüncede yer alan eserlerin, *tesadüfi örnekleme yöntemi* çerçevesinde, onda birlik bölümleri taranmıştır. Ancak, yanlış genellemelerden kaçınmak amacıyla, gerektiği yerlerde, eserlerin diğer bölümleri de gözden geçirilmeye çalışılmıştır.

4. Bulgular ve Tartışma

Bu bölümde verilen örnekler, çalışmamızın konusu olan yüklem çerçevesi ve olay durumları bağlamında Eski Türkçe ve Türkiye Türkçesini temsil edebilecek sözcelerden seçilmiştir. Seçilen sözceler, tarihsel sırayla, Eski Türkçe (6.-9.yy) ve Çağdaş Türkçe'yi (2006-2007) kapsamaktadır¹.

Eski Türkçenin ilk dönemi olan **Orhon Türkçesi** (7.-9.yy) diyalektiğinde, edilgen veya edilgene yakın kullanımlarda, {-(D)l-} biçimbiriminden çok {-(D)n-} biçimbirimi eklenen yüklemeler yeğlenmiştir. Bundan dolayı, seçilen örnekler² {-(D)n-} biçimbiriminin kullanıldığı sözcelerden seçildi³. {-(D)n-} biçimbirimi almış (15ç)⁴deki *boğuzlan-* 'boğazlan-' eylemi hemen hemen edilgene yakın bir işlevde kullanılmıştır:

- (15) a. Öñre-ki er (T K 1) yuğur-ça ıd-ıp ı bar baş aş-
önde-İLE askeryoğur-ULgönder-ULağaçvardoruk aş-
b. Yubul-u in-ti-miz.
yuvarlan-UL in-GEÇ-1.ÇL
c. On tün-ke yan-ta-kı tuğ ebür-ü bar-dı-mız.
on gece-BUL yan-BUL-İLE engel dolan-UL var-
ç. Yerçi yer yañıl-ıp *boğuzlan-tı*.
kılavuz yer yanıl-UL boğazlan-GEÇ
d. Buñ-ad-ıp kağan "Yel-ü kör" te-miş.
sıkıntı-YE-UL kağan (atı) dört nala sür-UL gör- de-

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

- a. Öncü askerleri (T K 1) (karları) yoğururcasına yürütüp ormanla kaplı doruğu aştık. b. (Ondan sonra) Yuvarlanarak indik. c. On gecede yandaki engeli dolanarak gittik. ç. Kılavuz yanıldı ve *boğazlandı*. d. Sıkılıp kağan “Sürün atları!” demiş. (T K 2)

(15ç)’nin öznesi konumundaki *Yerçi* ‘kılavuz’, eylemin bildirdiği işi yapan değil, yapılan işten etkilenen konumundadır. *boğuzlan-* eyleminin, *boğuzla-* ‘boğazla-’ eylemine gelen {-(I)n-} biçimbirimi ile oluşturulduğu düşünülmektedir (Tekin 2003, 94). Gerçekten *boğuzlan-* eylemi *boğuzla-* eyleminin türetilmiş bir biçimi ise, (15ç) tümcesinin, günümüz Türkçesi ile eşdeğer bir işlev yüklediği varsayılabilir. Erdem, (15ç) tümcesinin bir Kılıcı öbeği içermediği için edilgen bir yapı olarak düşünülemediğini, edilgen kullanımıyla uyumlu ‘Adam kılavuzu boğazladı’ gibi bir tümce yapısının Orhon Türkçesinde yer almadığını, bu yüzden, (15ç)’nin dönüşlü/orta çatı işlevi içerisinde değerlendirilebileceğini söylemektedir (2000, 182). Buna rağmen, metnin genel bağlamı düşünüldüğünde, kılavuzun hata işlediğinden dolayı, kağanın emriyle öldürüldüğü⁵; dolayısıyla, *boğuzlantı* yüklemının metin içerisinde belli bir Kılıcıya gönderimde bulunan edilgen bir yapı olduğu varsayılabilir.

Orhon Türkçesine ait bir diğer örnek olan (16c)’de yer alan, *bas-* ‘bas-, mahvet-, baskın yap-; yardım et-, bastır-’ eyleminden türeyen *basın-* ‘bat-, yenil-’ eylemi etrafında biçimlenen yüklemlenin Çağdaş Türkçeye oldukça yakın bir biçimde edilgenlik işleviyle donandığı söylenebilir:

- (16) a. Neke tez-erbiz? (T B 3)
niye kaç-GEN 1.ÇL
b. Üküş te-yin neke kork-ur biz?
çok de-UL niye kork-GEN 1.ÇL
c. Az te-yin ne *basın-alım*? (T B 4)
az de-UL ne yenil-İS

- a. Niye kaçıyoruz? (T B 3) b. (Düşman) çok diye niye korkuyoruz? c. Azız diye niye *yenilelim*? (T B 4)

Orhon Türkçesinin edilgen kullanıma yakın bir diğer örneği olan (17)’de, *kıl-* ‘kıl-, yap-, et-’ eyleminden türemiş *kılın-* ‘yaratıl-, doğ-, vücuda gel-’ eylemi kullanılmıştır:

- (17) Üze kök tenri asra yağız yer *kılın-tukda*, ekin ara

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

Üstte mavi gökyüzü altta yağız yer yaratıl-UL iki arasında
kişi oğlu *kılın-mış*. (KT D 1)
insan oğ(1)l-3.TK yaratıl-GEÇ

‘Üstte mavi gök (yüzü) altta (da) yağız yer yaratıldığında,
ikisinin arasında insan oğulları yaratılmış. (KT D 1)’

(17)’de *kılın-* eyleminin etken biçimi, (15ç)’deki *boğuzlan-* eylemi gibi, Orhon Türkçesinde kullanılmamıştır (Tekin 1998; Tekin 2003). Metnin bağlamına bakıldığında, *kılın-* eyleminin Kılıcısına gönderimde bulunan etken bir yapıyla karşılaşılmamaktadır. Ancak metin bağlamından çıkarsamayla, Kılıcının Tanrı (*Teñri*) olduğu varsayılırsa edilgen bir kullanımdan söz edilebilir. Ne var ki, *Tanrı kıldı*, gibi bir etken tümcede Tanrı gönderiminin açık gösterimi Orhon Türkçesinde görülmemektedir.

Orhon Yazıtlarında, {-(I)n-} biçimbirimi eklenmiş üç eylemin yapılandığı önermelerin edilgene yakın bir anlamda kullanıldığı görüldü. Bu çıkarım, (15ç), (16c) ve (17)’deki Kılıcıların, metin bağlamında yer almasa bile dünya bilgisiyle anlaşılabilir Kılıcılara sahip olmalarına dayanmaktadır. *Boğuzla-*, *bas-*, *kıl-* eylemleri üzerinden bir gösterimle olay durumları (18)’deki gibi bir görünüm sergilemektedir:

(18)	<i>boğuzla-</i> ‘boğazla-’ E(x1:kılıcı)(x2:erek)	<i>bas-</i> ‘bas-’ E(x1:kılıcı)(x2:erek)	<i>kıl-</i> ‘yap-’ E(x1:kılıcı)(x2:erek)
	[+devingen] Olay [+denetleme] Hareket [+bitmişlik] Başarı [-deneyimleme]	[+devingen] Olay [+denetleme] Hareket [+bitmişlik] Başarı [-deneyimleme]	[+devingen] Olay [+denetleme] Hareket [+bitmişlik] Başarı [-deneyimleme]

Boğuzla-, *bas-*, *kıl-* ve eylemleri üzerinden gösterilen olay durumları; [+ devingen], [+denetleme], [+bitmişlik] ve [-deneyimleme] özelliklerini taşımaktadır. O halde Orhon Türkçesinde edilgen bir yapılanma içerisine girecek olan eylemlerin [+ devingen], [+denetleme], [+bitmişlik] ve [-deneyimleme] özelliklerini taşıması, ayrıca iki üyeli olması gerekmektedir gibi bir çıkarımda bulunulabilir. Bu görünüm Eski Türkçe Dönemi içerisinde yer alan Uygur Türkçesi ile günümüz Türkçesine ait yüklemlemlerle karşılaştırılacaktır. (19)’dan anlaşıldığı üzere, edilgenleştirme süreci edilgen kullanımların olay durumlarında değişime neden olmuştur:

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

(19)	boğuzlan- 'boğazlan-' E(x2:erek)	basın- 'yenil-' E(x2:erek)	kılın- 'yapıl-' E(x2:erek)
	[+devingen] Olay [-denetleme] Süreç [+bitmişlik] Değişim [-deneyimleme]	[+devingen] Olay [-denetleme] Süreç [+bitmişlik] Değişim [-deneyimleme]	[+devingen] Olay [-denetleme] Süreç [+bitmişlik] Değişim [-deneyimleme]

Dik'in (1989), ortaya koyduğu olay durumları kavramından ve eldeki veriden yola çıkılarak Orhon Türkçesindeki edilgenlik şöyle tanımlanabilir: [+devingen] eylemlerin [+denetleme] özelliğinin [-denetleme] özelliğine dönüştüğü, yine, [-denetleme] özelliğine koşut olarak [+bitmişlik] özelliğinin Başarı iken Değişim olarak değiştiği bir süreç olarak tanımlanabilir. [+denetleme] özelliğinin [-denetleme] özelliğine dönüşmesi, yapılan işi gerçekleştirenin edilgen kullanımda kodlanmamasından kaynaklanabilir. Başarı özelliğinin Değişim özelliğine dönüşmesi, edilgenleştirmenin durumsallaştırma gibi bir işlevi de içermesinden kaynaklı bir farklılaşma olabilir.

İşlevsel dilbilgisi (Dik 1978; 1989, Schaaik 2001) açısından edilgenlik gösterimi, boğuzlan- 'boğazlan-' eylemi üzerinde, Çağdaş Türkçe ile karşılaştırmalı olarak (20) ve (21)'deki gibi gösterilebilir.

(20)	Çatı	Seçilen üye	Çağdaş Türkçe	Orhon Türkçesi
	Etken	<Özne = K ₁ >	Tunyukuk kılavuzu boğazladı	Ø
	Edilgen	<Özne = Erek>	Kılavuz boğazlan-dı	Yerçi boğuzlan-tı

(21)	Edilgen Eylem Oluşumu	
Girdi:	boğuzlan-/boğazlan-E (x ₁)Kılıcı (x ₂)Erek	
Düzenek:	1. (x ₁)Kılıcı → Ø	
	2. (x ₂)Erek → (x ₁)İşlemlenen	
Çıktı:	boğuzla-n-/boğazla-n-E (x ₁)işlemlenen	
Genel anlam:	'boğuzla-/boğazla-' yalnızca x ₁ için geçerli	

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010

Boğuzla-, *bas-* ve *kıl-* eylemlerinin temel özellikleri aynı olduğuna göre, (20) ve (21)'deki gösterimleri, her üç eylemi de kapsayacak biçimde (22) ve (23)'deki gibi göstermek mümkündür:

(22)	Çatı	Seçilen üye	<i>boğuzla-</i>
	Etken	<Özne = K ₁ >	Ø
	Edilgen	<Özne = Erek>	Yerçi boğuzlan-tı .
	Çatı	Seçilen üye	<i>bas-</i>
	Etken	<Özne = K ₁ >	Ø
	Edilgen	<Özne = Erek>	Az te-yin ne <i>bas-ın-alım?</i>
	Çatı	Seçilen üye	<i>kıl-</i>
	Etken	<Özne = K ₁ >	Ø
	Edilgen	<Özne = Erek>	Üze kök tenri asra yağız yer kılın- tukda, ekin ara kişi oğlu kılın-mış .

(22)'den, Orhon Türkçesinde, edilgen olarak değerlendirilebilecek yapıların etken biçimleri olmadığı gibi, etken işlevli bir tümceye karşıtlık oluşturmadıkları anlaşılmaktadır (Erdem 2000, 179). Bu yüzden Orhon Türkçesindeki edilgen olarak varsayılabilir (22)'deki gibi kullanımları, etken çatının bir değiştirgeni olarak düşünmek oldukça güçtür. Orhon Türkçesinde etken-edilgen karşıtlığının ve edilgenliğin Kılıcı odaklı olmaması, edilgenliğin edimbilimsel düzlemde Kılıcıyı örtükleştirme gibi bir işlevi olmamasıyla örtüşmektedir. Bu çalışmada, Orhon Türkçesindeki edilgenleştirme işleminin işlevi *önvarsayım* (presumption) olarak değerlendirilmiştir. Önvarsayım, söylem düzleminde alıcının (dinleyici veya okuyucu) önermelerin boşluklarını tamamlayabilmesini sağlayan edimbilimsel bir işlevin adıdır. Önvarsayım işleviyle sözceyi oluşturanın örtük bırakmak istediği veya dilin ekonomi ilkesi güdülenmesiyle kısalttığı önermeler bir bütünlük içerisinde algılanır. Önvarsayımın söylemde gerçekleşebilmesi veya işlevini yerine getirebilmesi, söylem katılımcılarının ortak bir bilgiye sahip olmalarıyla mümkün olabilmektedir (Deirdre ve Sperber 2006, 607).

(21)'deki gösterim ile (22)'deki gösterim bağdaştırılmaya çalışıldığında, aslında (21)'de eşdeğermiş gibi görünün *boğazlan-* ve *boğuzlan-* eylemlerinin eşdeğer olmadıkları anlaşılmaktadır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

Dolayısıyla, (21)'deki gösterimde *çıktı* öncesi *düzenek* sürecinde gerçekleşen Kılıcı silme veya Kılıcıyı Özne konumundan atma işlemi, Orhon Türkçesindeki *boğuzla-*, *bas-*, *kıl-* eylemlerinde metinsel düzlemde değil, (23)'te olduğu gibi, daha çok bilişsel bir düzlemde gerçekleşir. Yani, Kılıcıyı geri-itme işlevi metin yüzeyinde dilsel kodlarla değil, bilişsel düzlemde soyut bir geri-itme işleviyle gerçekleştirilmektedir.

(23)	Orhon Türkçesinde Edilgen Eylem Oluşumu	
Girdi:	boğuzlan-/bas-/kılın-E (x ₁)Kılıcı (x ₂)Erek	
Düzenek:	1. (x ₁)Kılıcı → Ø (ÖNVARSAYIM) 2. (x ₂)Erek → (x ₁)Erek	
Çıktı:	boğuzla-n-/basın-/kılın-/telin-E (x ₁)işlenen	
Genel anlam:	'boğuzlan-kılın-/telin-E' yalnızca x ₁ için geçerli	

(23)'te ele alınan *boğuzla-*, *bas* ve *kıl-* eylemleri, belirtme veya yalın durumdaki Erek rolünü yüklenebilen eylemler ya da daha biçimsel bir terimle *geçişli* eylemlerdir ve *Edilgen Eylem Oluşumu* bu tür geçişli eylemlerin gösterimi üzerine kurulmuştur. Schaaik, geçişsiz eylemlerin edilgen eylem oluşumunu, *git-* eylemi üzerinden (24)'teki gibi göstermiştir (2001, 103):

(24)	Kişisiz (Edilgen) Eylem Oluşumu	
Girdi:	git-E (x ₁)Kılıcı (x ₂)YÖN	
Düzenek:	1. (x ₁)Kılıcı → Ø 2. (x ₂)YÖN → (x ₁)YÖN	
Çıktı:	git-il-E (x ₁)YÖN	
Genel anlam:	'Biri x ₁ 'e gider'/' x ₁ 'e gidilir'	

(24)'te, öznelik konumunun anlambilimsel işlevi (YÖN) değişmemiştir. Geçişli eylemin edilgen oluşumunda Erek, eylemin bildirdiği edimden etkilenen varlık olurken, geçişsiz eylemin ikinci özneliği, (24)'teki YÖN gibi, bundan etkilenmez (Schaaik 2001, 103). Orhon Türkçesindeki geçişli eylemlerin edilgen eylem oluşumu, (24)'te gösterilen Çağdaş Türkçedeki geçişsiz eylemin edilgen oluşumuna bazı yönlerden benzemektedir. Her ikisinde de Kılıcıyla bir "hesaplaşma" görülmez. Kılıcı örtükleştirilen veya gizlenen bir üye olarak işlenmemektedir. İkisinde de, Özne konumuna geçme mücadelesi yoktur. (23)'te zaten metin bağlamında, kendini hissettiren bir Kılıcının silinmesi veya ardılanması durumu yoktur. (24)'te de, Özne konumu için Kılıcı ile bir mücadele söz konusu değildir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

Orhon Türkçesinde edilgen işevli eylemlere üye yüklenebilme açısından bakıldığında, Erek yüklenmiş yüklem çerçevelerinin edilgenleştirildiği anlaşılmaktadır. *Boğuzla-*, *bas-* ve *kıl-* eylemlerinin üye veya geçişlilik gösterimi (25)'teki gibidir.

(25)	E: <i>boğuzla-</i> 'boğazla-'	E: <i>bas-</i> 'bas-'	E: <i>kıl-</i> 'yap-'
anlambilimsel			
	E(x1:kılıcı) (x2:erek)	E(x1:kılıcı) (x2:erek)	E(x1:kılıcı) (x2:erek)
sözdizimsel			
	E(x1:özne) (x2:nesne)	E(x1:özne) (x2:nesne)	E(x1:özne) (x2:nesne)

(25)'ten yola çıkarak Orhon Türkçesinde edilgenleştirme sürecinin içerisinde geçişli eylemlerin yer aldığı söylenebilir.

Eski Türkçenin diğer bir diyalektiği olan **Uygurca**, {-I} biçimbiriminin edilgenlik işlevi yüklenebilmesi noktasında Orhon Türkçesinden ayrılmaktadır. Uygurcadaki (26a) tümcesi bu gözlemi örneklendirmektedir.

(26) a. Ol ädgü kü at dört buluñ-da *yadıł-tı*.

o iyi ün ad dört bucak-BUL yayıl-GEÇ-(3.TK)

b. Küniñä qolguçı-lar üzül-mä-di.

günlerce dilenci-ÇOĞ kesil-OLUM-GEÇ-(3.TK) (KP VII)

a. (Prensin cömert bir insan olduğuna ilişkin) bu iyi, şanlı ad, dört bir yana *yayıldı*. b. Günlerce, dilencinin ardı arkası kesilmedi. (KP VII)

(26a) tümcesi, her ne kadar edilgenlik işlevine eşdeğer bir kullanım gibi görünse de örtük hale getirilmiş belirgin bir Kılıcıya gönderimde bulunmamaktadır. Bu durum, *yadıł-* 'yayıł-' eylemi odağındaki yüklemlemeye kendi kendine gelişen bir süreç etkisi kazandırmaktadır. *ädgü kü* ('iyi ad') Kılıcı olmayacağı halde, *yadıł-* 'yayıł-' işini gerçekleştiriyor gibidir. (26a) tümcesi için dönüşlü

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

denilebilirdi; ne var ki, ortada belirgin bir Kılıcı olmadığı için böylesine bir çıkarımda bulunmak olası görünmemektedir.

Uygurcada {-t-} ve {-(I)n-} biçimbirimleri eklenmiş (27a-b) kullanımlarının edilgenliğe yakın bir işlev sergilediği söylenebilir.

(27) a. Közün-ür 'at burxan ög qaŋ *tet-ir*.

görün-OR et buddha anne baba den-GEN-(3.TK)

b. Qayu kişi ög qaŋ köŋl-in bert-sär ol
tınıg

hangi kişi anne baba gönül-3.TK-Ø(BED) ez-ŞAR o
canlı

tamulug bol-ur, ogul qız-qa *san-maz*. (KP
XI)

cehennemlik ol-GEN oğul kız-YÖN sayıl-
GEN(OLUM)-(3.TK)

'a. Görünürdeki, ete kemiğe bürünmüş Buddha'ya anne ve baba *denir*. b. Hangi kişi anne ve babasının gönlünü kırarsa, o kişi cehennemlik olur, oğul ya da kız *sayılmaz*.' (KP XI)

(27a)'da ettirgenlik eki olarak bilinen {-t-} biçimbirimini almış bir eylem (*tet-* 'den-') açıkça edilgen bir kullanımda yer almıştır. Orhon Türkçesinde böyle bir kullanıma rastlanmamıştı. (27a), Türkçede edilgenliğin artzamanlı kökeni üzerine yapılacak incelemelerde, yalnızca dönüşlü ve orta çatının değil, aynı zamanda ettirgenliğin de ele alınması gerektiğine ilişkin bir ipucu içeriyor olabilir. Ettirgenlik bildiren biçimbirimlerin Türkçenin eski dönemlerinde, edilgenlik bildiren yapılar içerisinde yer aldığı doğruyu kanıtlanabilirse, Türkçedeki edilgen yapıların Kılıcıyı örtükleştirme, bastırma ya da gizleme dışında başka bir işlevinin de olabileceği varsayımı üzerinde durulabilir. Türkçedeki bütün çatı biçimbirimleri ortak bir işlevin farklı ayaklarını temsil edebiliyor da olabilir. Örneğin, Demircan (2003) {-(I)l-}, {-(I)n-} ve {-(I)ş-} biçimbirimlerinden dönüşlü/dönüşsüz *Gizil* çatı başlığı altında ortak bir işlevin parçası olarak söz etmektedir. Demircan'a göre, edilgen çatılar dönüşsüz-gizil olarak adlandırılırlar. Dönüşsüz-gizil çatı tümcenin öznesini gizlemeye yarayan bir işlevdir. Daha doğrusu söylem alanında gizlenen katılımcı dönüşsüz-gizil çatı ile izlenmektedir. Dönüşlü-gizil çatı ise, *Özge süslendi* gibi tümcelerin

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

gizlenen nesnesine yönelik biçimbirimler aracılığıyla bir izleme sağlamaktadır. Dönüştürme-gizil çatı içerisinde değerlendirilebilecek bir diğer kullanım *Mehmet ile Ayşe görüştü* tümcesinde olduğu gibi işteş yapılarıdır. Demircan, ettirgen yapıların gizil çatıların tümcede öge silmediğini, tam tersine öge kattığını söylemektedir (2003: 84). Her ne kadar, ettirgen ile gizil çatı birbirinden farklı bir işlevi yerine getiriyor gibi görünse de, ikisi de yine ortak bir işlevi farklı yönlerden kodluyor gibidir. Ettirgen veya gizil çatı en nihayetinde katılımcılara yönelik işlemler içermektedir.

(27b)'de yüklem *sa-* 'say-' eylemi {-I)n-} biçimbirimini alarak edilgen bir eyleme (*san-* 'sayıl-') dönüştürülmüştür. (27b) tümcesini anlamına sadık kalarak günümüz Türkçesine uyarlıysak şöyle bir tümce ortaya çıkmaktadır, "Anne ve babasının gönlünü kıran kişi *kimse* tarafından evlat sayılmaz". Eğer varsa (27b)'deki Kılıcı da, koştur bir çıkarımla, aslında çok genel ve belirsiz bir anlamı olan *kimse* ve *herkes* gibi sözcüklere eşdeğer görünmektedir. Bu sözcükler belirsiz varlıklara gönderimde bulunduğu için, metin bağlamında örtükleştirme gibi bir işlev içerisinde yer almadıkları varsayılabilir.

Sözcükler göz önünde bulundurularak *yad-*, *te-* ve *sa-* eylemleri üzerinden olay durumlarının (28)'deki gibi bir görünüm sergilediği söylenebilir.

(28)	<i>yad-</i> 'yay-'	<i>te-</i> 'de-'	<i>sa-</i> 'say-'
	[+devingen] Olay [+denetleme] Hareket [-bitmişlik] Etkinlik [-deneyimleme]	[+devingen] Olay [+denetleme] Hareket [-bitmişlik] Etkinlik [-deneyimleme]	[-devingen] Durumsal [+denetleme] Konum [+deneyimleme]

Edilgenleştirme sonucu *yad-*, *te-* ve *sa-* odaklı yüklemlemelere ilişkin olay durumu görünümünün aşağıdaki gibi değiştiği gözlenmektedir:

(29)	<i>yadıl-</i> 'yayıl-'	<i>tet-</i> 'den-'	<i>san-</i> 'sayıl-'
	E(x2:erek)	E(x2:erek)(X3:alıcı)	E(x2:erek)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

	[+devingen] Olay [-denetleme] Süreç [-bitmişlik] Devingenlik [-deneyimleme]	[+devingen] Olay [-denetleme] Süreç [-bitmişlik] Devingenlik [-deneyimleme]	[-devingen] Durumsal [-denetleme] Durum [+deneyimleme]
--	---	---	--

(28)'deki olay durumlarında ortak olarak görülen [+denetleme] özelliği (29)'da [-denetleme] olarak değişime uğramıştır. Bu değişim Orhon Türkçesindeki edilgenleştirme sürecinde görülen olay durumları değişimiyle koşutluk göstermektedir. (29)'daki *Denetleme* deyişirgeninin değişimine koşut, *te-* ve *yad-* eylemlerindeki [-bitmişlik] özelliğini açımlayan *Etkinlik*, *Devingenlik* olarak deyişmiştir. [+denetleme] özelliğinin [-denetleme] özelliğine dönüşmesi, yapılan işi gerçekleştirenin edilgen kullanımda kodlanmamasından kaynaklanmış olabilir. (28)'de *sa-*'nın [+denetleme] özelliğini açımlayan *Konum*, (29)'daki edilgen yapılanmasında [-denetleme] özelliğine bağılı olarak *Durum* olarak deyişmiştir. Bu deyişim, edilgenlikle *durumsallaştırma* işlevinin keşiştiği bir edimbilimsel alanı gösteriyor olabilir. Orhon Türkçesi ve Uygur Türkçesi *yad-* ve *te-* eylemlerinden farklı olarak *sa-* eylemi odağında biçimlenen olay durumları, [-devingen] özelliği ile edilgenleştirme sürecine girmiştir.

İşlevsel dilbilgisi (Dik 1978; 1989, Schaaik 2001) açısından *yad-*, *te-* ve *sa-* eylemlerinin edilgenlik gösterimi aşağıdaki gibidir.

(30)	Çatı	Seçilen üye	<i>yad-</i>
	Etken	<Özne = K ₁ >	Ø
	Edilgen	<Özne = Erek>	Ol ädgü kü at tört buluñda yadı l-tı
	Çatı	Seçilen üye	<i>tet-</i>
	Etken	<Özne = K ₁ >	Ø
	Edilgen	<Özne = Erek>	Közün-ür 'ät burxan ög qañ tet -ir
	Çatı	Seçilen üye	<i>sa-</i>
	Etken	<Özne = K ₁ >	Ø
	Edilgen	<Özne = Erek>	Ogul qızqa san -maz

(30)'dan anlaşıldığı üzere, Uygurca metinde edilgen olarak değerlendirilen yapıların etken biçimlerine, dolayısıyla örtükleştirilmiş Kılıcılara rastlanmamaktadır. Bu bulgu ve çıkarımla koşut bir

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

gösterim de (31)'de görülmektedir. Edilgenlik, Kılıcının örtükleştirilme süreci olarak düşünüldüğünde, Uygurcadaki edilgenlik sürecinin böyle bir işlevi içermediği bir varsayım olarak ortaya konabilir. Kılıcı, metnin üreticisi için zaten söylenmeye değmeyecek kadar bilindik olduğu için bir anlamda önvarsayılmaktadır.

(31)	Uygurcada Edilgen Eylem Oluşumu	
Girdi:	san-/tet-/yad-E (x ₁)Kılıcı (x ₂)Erek	
Düzenek:	1. (x ₁)Kılıcı → Ø (ÖNVARSAYIM)	
	2. (x ₂)Erek → (x ₁)Erek	
Çıktı:	san-/tet-/yad-E (x ₁)işlemlenen	
Genel anlam:	'san-/tet-/yad-' yalnızca x ₁ için geçerli	

Uygurcada edilgen yapı içerisinde kullanılan yüklem çerçevelerinin üye görünümü aşağıdaki gibidir.

(32)	E: yad- 'yay'	E: te- 'de-'	E: sa- 'say-'
	<i>anlambilimsel</i>		
	E(x ₁ :kılıcı) (x ₂ :erek)	E(x ₁ :kılıcı) (x ₂ :erek)(X ₃ :alıcı)	E(x ₁ :kılıcı) (x ₂ :erek)
	<i>sözdizimsel</i>		
	E(x ₁ :öz) (x ₂ :nesne)	E(x ₁ :özne) (x ₂ :nesne)(X ₃ :DN)	E(x ₁ :öz) (x ₂ :nesne)

Orhon Türkçesinde olduğu gibi Uygurcada da edilgene yakın kullanımların Erek anlambilimsel rolü yüklenebilen, sözdizimsel bir ifadeyle ise geçişli olan yüklem çerçeveleriyle gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır.

Günümüz **Türkiye Türkçesinde** temel edilgen, (33-35)'teki tümcelerde görüldüğü gibi, biçim-sözdizimsel tanımlamayla geçişli, işlevsel tanımlamayla Erek anlambilimsel rolünü yüklenmiş, Kılıcının edilgen tümce içerisinde öbek olarak bulunmadığı ve katılımcılardan çok olayın öncelendiği yapılar olarak tanımlanabilir:

- (33) Başta tümen kumandanları merhum şehit Yarbay Nazım olduğu halde her ferdi ile tümen, tam manasıyla kahramanca vuruştı. Hiçbir ferdi bir adım geri çekilmedi. Eğer 4. Tümen biraz sarsılsaydı; 2. İnönü Zaferi zor *kazan-ıl-ırdı*. (KSİ 139)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

((34) Ugliç'in en önemli geçim kaynağı Çayka saatleri: Mineli ve minesiz bayan saatleri bu şehirdeki fabrikada *yap-ıl-ıyor*. (GGG 48)

((35) Karınca peygambere babasının isminin neden Davud olduğunu sordu. Peygamber bu sorunun yanıtını bilmiyordu. Karınca ona cevabı açıkladı. Babasına Davud ismi, kalp yarasını tedavi etmesi için *ver-il-mişti*. (HM 112)

(33-35)'teki yer alan, *kazanıl-*, *yapıl-* ve *veril-* eylemlerinin yer aldığı yüklemlerin hepsi Erek anlambilimsel rolünü yüklenmişlerdir. Sözcüde dilsel olarak kodlanmayan Kılıçlar, ya önvarsayımsaldır ya da merak uyandırmayan, dikkat yöneltilmeyen gönderimlerdir. Katılımcılar dilbilgisel düzeyde değil, bilişsel düzeydeki *geri-itme* işlevinin etki alanı içerisindedirler. Olayın, görünür ve algısal olarak seçilebilir olması amacıyla oluşturulan (33-35)'teki gibi edilgen kullanımlar, Türkçenin temel edilgeni olarak görünmektedir.

Günümüz Türkçesinde, geçişsiz eylemler edilgenleştirilebilmektedir. Geçişsizlik kavramı, Nesne alamayan eylemler için kullanılmaktadır (Gencan 2001, 368, Ergin 1993, 267). (36)'da, biçimsel bakış açısıyla geçişsiz bir eylemin edilgenleştirildiği söylenebileceken, İD açısından Erek anlambilimsel rolü yüklenbildiği için (33-35)'te verilen edilgenlerden farklı olmayan bir kullanımla karşı karşıya olunduğu iddia edilebilir.

(36) Anka'nın rengarenk tüyleri, göz alıcı kanatları olduğuna ve yüzünün insaninkine benzer olduğun-**a inan-ıl-ır**. (HM 20)

(36)'da öznesiz bir tümce varken (33-35)'teki edilgen kullanımların özneleri vardır. O halde, Türkçede, edilgenleştirme sonucunda Özne konumuna gelecek üyelerin ya {-I} belirtme durum ekini alması veya yalın durumda olması gerektiği sonucuna varılabilir.

Günümüz Türkçesinde, {-I}l-} biçimbiriminin edilgenlik işlevi içerisindeki yeri ile {-I}n-} biçimbiriminininki örtüşmektedir. (37-38) örneklerinde Türkçenin temel edilgen yapısını ve onun temel işlevini açıkça görmek mümkündür. Olayın öncelenmesini, olay durumlarında yapılan işin sahnelenmesini sağlamak için Kılıçlar önvarsayılmıştır. Önvarsayılan Kılıçların bağlam veya dünya

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

bilgisinden çıkarılabilen ya da oldukça genel, özgül-olmayan gönderimleri vardır.

- (37) Kaçış esnasında geriye dönen bazı Yunan süvarilerine kılıç atan birkaç er de düşmanlarını sapsız bir balta gibi atlarından aşağıya indirmişlerdi; çünkü kılıçları eski Fransız yapısı vuruş için yapılmış ve iyice *bile-n-miş* kılıçlardı. (KSİ 149)
- (38) İksion'un kendisine olan bağlılığını test etmek isteyen Zeus, bir bulut yaratır ve onu kendi karısı Hera'ya benzetir. İksion Zeus'un hilesinden habersiz Hera görünümündeki buluta tecavüz eder. Bu birleşmeden doğan çocuklar Kentavroslardır. Nankörlüğün meyvesi olan Kentavroslar, dağlarda ve ormanlarda yaşarlar, vahşi ve kaba olarak *bil-in-irler*. (HM 31)

Türkçede, Kılıcı öbekli edilgen tümceler kullanılmaktadır. Ancak, Kılıcı öbekli edilgenlerde, Kılıcının edilgen tümce içerisinde de yer almasından anlaşılmaktadır ki, Kılıcılar önvarsayımsal değildir. *Geri-itme* işlevi yalnızca olayı önceleme amacı taşımaktadır. Yoksa, Kılıcı oldukça belirgindir. Ne var ki, Türkçede edilgenleştirme o kadar olay odaklıdır ki (39)'da görüldüğü gibi, tümcede Kılıcı olan *herkes tarafından* öbeği, tekrar veya pekiştirmeye dayanan bir eklenti gibi durmaktadır. Oysaki *herkes tarafından* öbeği kullanılsa bile, (38)'de olduğu gibi, öbeğin kattığı anlam çıkarımsal olarak zaten tümcede bulunmaktadır.

- (39) Karıncalar sosyal düzenleri ve organize yapıları sayesinde son derece ilginç hayvanlardır. Karıncaların ne kadar çalışkan oldukları **herkes tarafından** *bil-in-ir*. (HM 111)

Günümüz Türkçesinde, (40) olduğu gibi, belirtme ve yalın durum eklenemeyen Erek anlambilimsel rollü yüklemeler edilgenleştirilebilmektedir. (41)'de, Erek anlambilimsel rolüne sahip olmayan bir yüklemeye edilgenleştirilebilmiştir. (42b)'de ise, Erek yüklenemeyen yüklemelerin edilgenleştirilemediği görülmektedir.

- (40) Bugün yeni bir noktaya geldik. **Göklere çıkartılan ve tedbirsizce uygulanmaya çalışılan yeni ekonomik düzenin, çözümler yerine sorunlar yarattığı anlaşılma-a başla-n-dı.** (GGG 40)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

(41) Keyhüsrevle kumandan arasında şu konuşma geçer:

“Ne için kılıcını düşmanın kafasına indirmedin?”

“(Geri çekilme) Emrinizi bir an geciktirmemek için,” der. Cevabı alan Keyhüsrev çok memnun olur. O kumandanını ödüllendirir.

İşte bu tarihi vaka hatırıma gelince bu kadar kati bir emrin altında herhalde mühim bir neden olabileceğini düşünerek bütün alaya düdükle işaret verip *yürü-n-ecek* istikameti gösterdim. (KSİ 129)

(42) a. Çocuk iyice büyüdü.

b *İyice *büyü-n-dü*.

Büyü- eylemi odağında biçimlenen olay durumları oluş bildirdiğinden açık bir Kılıcı gönderimi yüklenemez. Dolayısıyla, (42a)’nın açık veya örtük bir Kılıcısı olmadığı için edilgenleştirilmeye de ihtiyacı yoktur denilebilir. Bir anlamda, *büyü-* eylemini edilgenleştirmeye çalışmak onu ikinci defa edilgenleştirmeye çalışmak gibi edimbilimsel bir işlev içermektedir.

Günümüz Türkçesinde, edilgen kullanım içerisinde yer alan yüklemlemelerin olay durumları açısından özellikleri (43)’teki gibidir.

(43)			
<i>kazan-</i>	<i>yap-</i>	<i>ver-</i>	<i>inan-</i>
[+devingen] Olay [+denetleme] Hareket [+bitmişlik] Başarı [-deneyimleme]	[+devingen] Olay [+denetleme] Hareket [+bitmişlik] Başarı [-deneyimleme]	[+devingen] Olay [+denetleme] Hareket [+bitmişlik] Başarı [-deneyimlem]	[-devingen] Durumsal [±denetleme] [+deneyimlem]

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

<i>bile-</i> E(x1:kılıcı) (x2:erek)	<i>bil-</i> E(x1:kılıcı) (x2:erek)	<i>başla-</i> E(x1:kılıcı) (x2:erek)	<i>yürü-</i> E(x1:kılıcı) (x2:erek)
[+devingen] Olay [+denetleme] Hareket [+bitmişlik] Başarı [-deneyimleme]	[-devingen] Durumsal [+denetleme] Konum [+deneyimleme]	[+devingen] Olay [+denetleme] Hareket [-bitmişlik] Etkinlik [-deneyimleme]	[+devingen] Olay [+denetleme] Hareket [-bitmişlik] Etkinlik [-deneyimleme]

(43)'teki eylemlerin olay durumları açısından görünümüne bakıldığında, *inan-*, *bil-* eylemleri dışında bütün eylemlerin [+devingen], [+denetleme] ve [-deneyimleme] özellikleri taşıdığı görülmektedir. Ayrıca, *başla-* ve *yürü-* eylemleri dışında kalan [+devingen] eylemler [+bitmişlik] özelliğine sahiptir. O halde, bu çalışmadaki bütüncü sınırları içerisinde bir genelleme yapılmak istenirse, Çağdaş Türkçede edilgen bir kullanımda yer alacak eylemlerin [+devingen], [+denetleme] ve [-deneyimleme] özellikleri taşınması, aynı zamanda iki üyeli olması gerektiği gibi bir çıkarımda bulunulabilir. Ancak, *inan-* ve *bil-* eylemlerinde görüldüğü gibi, [-devingen] eylemler de edilgenleştirilebilmektedir. (44)'te görüldüğü gibi, edilgenleştirme süreci, (43)'teki eylemlerin olay durumlarında değişime neden olmuştur.

(44)			
kazanı-	<i>yapıl-</i>	<i>veril-</i>	<i>inanıl-</i>
[+devingen] Olay [-denetleme] Süreç [+bitmişlik] Değişim/ deneyimleme]	[+devingen] Olay [-denetleme] Süreç [+bitmişlik] Değişim [-deneyimleme]	[+devingen] Olay [-denetleme] Süreç [+bitmişlik] Değişim [-deneyimleme]	[-devingen] Durumsal [-denetleme] Durum [+deneyimleme]

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

bilen- E(x2:erek)	bilin- E(x2:erek)	başlan- E(x2:erek)	yürün- E(x2:erek)
[+devingen] Olay [-denetleme] Süreç [+bitmişlik] Değişim [-deneyimleme]	[-devingen] Durumsal [-denetleme] Durum [+deneyimleme]	[+devingen] Olay [-denetleme] Süreç [-bitmişlik] Devingenlik [-deneyimleme]	[+devingen] Olay [-denetleme] Süreç [-bitmişlik] Devingenlik [-deneyimleme]

(44), edilgenleştirme süreci sonunda, (43)'teki eylemlerin olay durumlarında görülen değişimi göstermektedir. (44)'te, (43)'ten farklı olarak [+denetleme], [-denetleme] özelliğine dönüşmüştür. [+devingen] eylemlerde, [-denetleme] özelliğiyle uyumlu biçimde, edilgen eylemin [+bitmişlik] özelliği *Başarı* iken *Değişim* olmuştur. [+denetleme] özelliğinin [-denetleme] özelliğine dönüşmesi, yapılan işi gerçekleştirenin edilgen kullanımda kodlanmamasından olsa gerek. *Başarı* özelliğinin *Değişim* özelliğine dönüşmesi, edilgenleştirmenin durumsallaştırma gibi bir işlevi de içermesinden kaynaklı bir farklılaşma olabilir. (43)'teki eylemlerin edilgenleştirme süreci sonunda değişen olay durumları özellikleri yanında, [\pm deneyimleme] değiştireninde olduğu gibi, değişmeden kalanları da vardır. Eldeki veriden yola çıkılarak yapılacak bir başka çıkarımsa, edilgenleştirme sürecine katılan eylemlerin genellikle [-deneyimleme] özelliği taşımalarıdır.

Eski Türkçedeki edilgenlik oluşumu, (45)'tekine koşut bir süreçle gösterilmişti. Bütüncemizdeki örneklerden yola çıkarak edilgenlik oluşumunun günümüz Türkçesi için de benzer olduğu söylenebilir.

(45)	Türkiye Türkçesinde Edilgen Eylem Oluşumu	
Girdi:	kazan-/yap-/bile- _E (x ₁)Kılıcı (x ₂)Erek	
Düzenek:	1. (x ₁)Kılıcı → Ø (ÖNVARSAYIM)	
	2. (x ₂)Erek → (x ₁)Erek	
Çıktı:	kazan-ıl-/yap-ıl-/bile-n- _E (x ₁)işlemlenen	
Genel anlam:	'kazan-/yap-/bile- _E ' yalnızca x ₁ için geçerli	

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

inan- ve *başla-* benzeri eylemler odağında oluşturulan yüklem çerçeveleri belirtme ve yalın durumlarını alamasa bile Erek rolünü yüklenemediği için geçişlilik kavramı içerisinde düşünülmüştür. Yine, *yürü-* gibi, Erek anlambilimsel rolünü alamayan yüklememeleri de edilgenleştirebilmenin mümkün olduğu anlaşılmaktadır.

(46)			
E: <i>kazan-</i>	E: <i>inan-</i>	E: <i>başla-</i>	E: <i>yürü-</i>
anlambilimsel			
E(x1:kılıcı) (x2:erek)	E(x1:kılıcı) (x2:erek)	E(x1:kılıcı) (x2:erek)	E(x1:kılıcı)
sözdizimsel			
E(x1:özne) (x2:nesne)	E(x1:özne) (x2:nesne)	E(x1:özne) (x2:nesne)	E(x1:özne)

Özetle, Dik'in (1989), ortaya koyduğu olay durumları kavramından ve eldeki veriden yola çıkılarak Eski Türkçe ve günümüz Türkiye Türkçesinde edilgenliğin; genellikle [+devingen] olay durumlarında gerçekleştiği görülmektedir. Edilgenleştirme sürecinde olay durumlarının [+denetleme] özelliğini [-denetleme] özelliğine dönüştüğü, yine, [-denetleme] değişimine koşul olarak [+bitmişlik] özelliğinin *Başarı* iken *Değişim*; [-bitmişlik] özelliğinin ise *Etkinlik* iken *Devingenlik* olduğu görülmektedir. [-devingen] olay durumlarında [+denetleme] özelliğini tanımlayan *Konum*, [-denetleme] değişimine bağlı olarak *Durum* niteliğini kazanmaktadır. Edilgenleştirme sürecinde olay durumlarının [+denetleme] özelliğinin [-denetleme] özelliğine dönüşmesi, yapılan işi gerçekleştirenin söylem evreninde önvarsayılarak edilgen kullanımda kodlanmamasından kaynaklanabilir. Edilgen kullanımda, Kılıcı değil, Etkilenen Özne konumuna yükselir. Etkilenen ise, yüklem çerçevesinde bildirilen işi yapan olmadığı için olay durumlarının [+denetleme] özelliğini koruyacak özellikte değildir. Böylece, [+denetleme] özelliğinin [-denetleme] özelliğine dönüştüğü söylenebilir. *Başarı* özelliğinin *Değişim*; *Konum* özelliğinin *Durum* özelliğine dönüşmesi, edilgenleştirmenin *durumsallaştırma* gibi bir işlevi de içermesinden kaynaklı bir farklılaşma olabilir. Eldeki veriden yola çıkılarak yapılacak bir başka çıkarımsa da edilgenleştirme sürecine katılan eylemlerin genellikle [-deneyimleme] özelliğini taşımalarıdır.

5. Sonuç

Bu çalışmada, Türkçedeki edilgenlik, İD temelinde bir bütünceden yola çıkılarak incelenirken, yalnızca sözdizimsel düzleme değil, anlambilimsel ve edimbilimsel düzlemlere de bakılmış;

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

edilgenlik olgusunun tüm bu düzlemlerde gösterdiği bazı özellikler de ortaya konmaya çalışılmıştır. Eski Türkçe ve günümüz Türkiye Türkçesinde edilgenliğin; genellikle [+devingen] ve [-deneyimleme] olay durumlarında ve Erek anlambilimsel rolü yüklenmiş yüklemelemerde gerçekleştiği, edilgenleştirme sürecinde olay durumlarının [+denetleme] özelliğinin [-denetleme] özelliğine dönüştüğü saptanmıştır. Olay durumlarındaki diğer değişimler ise, [-denetleme] değişimine koşut özellikler taşımaktadır.

Türkçenin Eski Türkçe döneminde ve günümüz Türkiye Türkçesinde edilgenlik işlevi içerisinde değerlendirilen anlatımların, yaygın olarak belirtme veya yalın durum biçimbirimini alabilen ve Erek anlambilimsel rolü yüklenebilen yüklemelemlerle oluşturulduğu anlaşılmaktadır. *inan-* ve *başla-* gibi eylemler, belirtme veya yalın durumu alamasa bile Erek rolünü yüklenbildiği için ‘geçişlilik’ kavramı içerisinde değerlendirilmiştir. Elbette, bu çalışmada sözü edilen bütün gözlem ve bulgular, günümüze kadar ulaşan metinler çerçevesinde geçerlidir. Eski Türkçe dönemine ait bulunacak yeni metinler Türkoloji alanında ortaya konmuş bütün artzamanlı değerlendirmeleri daha zengin ve belki daha doğru bir biçimde ele alabilmeyi sağlayacaktır.

Notlar

¹ Türkçenin incelediğimiz dönemlerine ilişkin sınıflama ve adlandırmalar, Tekin ve Ölmez (1999) ile Timurtaş’ın (1994) belirlemelerine dayanılarak yapılmıştır.

² Orhon yazıtlarının çevirisinde Tekin (1998) temel alınmıştır.

³ (8) örneğinde görüldüğü gibi, örneklerde edilgen yapının kullanıldığı tümcenin bağlam içindeki yerini görebilmek adına öncesindeki ve sonrasındaki bazı tümcelere de yer verilmiştir.

⁴ *Örneklerdeki metin kısaltmaları şöyledir:*

KT D (Kül Tigin Yazıtı Doğu yüzü), **T K** (Tunyukuk Yazıtı Kuzey yüzü), **KP** (Kalyanamkara ve Papamkara Öyküsü), **BT** (Büyük Tuzak), **GGG** (Gezdiklerim Gördüklerim Görüşlerim), **KSİ** (Kurtuluş Savaşı’nın İçyüzü), **HM** (Hayvan Mitosları).

Örneklerin altındaki açıklayıcı dilbilgisel kısaltmalar şöyledir:

BED (Belirtme Durumu), BUL (Bulunma Durumu), ÇIK (Çıkma Durumu), ÇL (Çoğul Kişi), ÇOĞ (Çoğul Eki), DN (Dolaylı Nesne), DÖN (Dönüşlü), EDİL (Edilgen), ETR (Ettirgen), GEÇ

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

(Geçmiş Zaman), GEL (Gelecek Zaman), GEN (Geniş Zaman), GÖR (Görünüş), İLE (İlgi Eki), İS (İstek Eki), İŞ (İşteş), KOŞ (Koşaç), N (Düz Nesne), Ø (Boş Gönderim), OLUM (Olumsuz), OR (Ortaç), ORTA (Orta Çatı), ŞAR (Şart Eki), TDE (Tamlayan Durum Eki), TK (Tekil Kişi), UL (Ulaç), YAL (Yalın Durum), YER (Yerlik), YÖN (Yönelme Durumu).

⁵ Kılavuzun ('yerçi') kağanın emriyle öldürüldüğünü, (8g)'den hemen sonra gelen, *Buğ-ad-ıp kağan "Yel-ü kör" te-miş* "Sıkılıp kağan 'Sürün atları!' demiş.", (8ğ) tümcesinde geçen kağan sözcüğünden çıkarsamayla söylemekteyiz.

KAYNAKÇA

- DEMİRCAN, Ö. (2003). *Türk Dilinde Çatı*, İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- DİK, S. C. (1978). *Functional Grammar*, Amsterdam, New York, Oxford: North-Holland Publishing Company.
- DİK, Simon C. (1989). *The Theory of Functional Grammar (Part I: The Structure of the Clause)*, Dordrecht: Foris.
- ERDEM, M. (2000). *Historical Development of Reflexive, Reciprocal, Causative and Passive in Turkish*, Yayınlanmamış doktora tezi. Manchester University.
- ERGİN, M. (1993). *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak yayınları.
- GABAIN, A. V. (1995). *Eski Türkçenin Grameri* (çev. Mehmet Akalın), Ankara: TDK.
- GENCAN, T. N. (2001). *Dilbilgisi*, İstanbul: Ayraç Yayın Evi.
- SCHAAIK, G. v. (2001). "'İşlevsel Dilbilgisi' Nedir?", *The Bosphorus Papers Studies in Turkish Grammar*. İstanbul: Boğaziçi University Press.
- TEKİN, T. (2003). *Orhon Türkçesi Grameri*, İstanbul: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 9.
- TEKİN, T. ve ÖLMEZ, M. (1999). *Türk Dilleri (Giriş)*, İstanbul: Simurg Yayınevi.
- TİMURTAŞ, Faruk K. (1994). *Eski Türkiye Türkçesi (XV. Yüzyıl: Gramer-Metin-Sözlük)*, İstanbul: Enderun Kitabevi.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

Elektronik Kaynaklar

- AROONMANAKON, W. (2006). *Corpus Linguistics*,
<http://www.tcllab.org/events/uploads/Corpus%20Linguistics.pdf> (30 Temmuz 2007)
- KLOTZ, M. (2002). *Corpus Linguistics*,
http://www.schuderer.net/cl_full107.pdf (30 Temmuz 2007)
- MOIRON, B. V. (2007). *Corpus Linguistics*,
http://www.let.rug.nl/~begona/CL/11_cl.pdf (30 Temmuz 2007)

Bütüncü Kaynakları

- DER, A. (2007). *Büyük Tuzak*, İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- ERTUNA, Ö. (2007). *Gezdiklerim Gördüklerim Görüşlerim*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- GEZGİN, D. (2007). *Hayvan Mitosları*, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- GÜRALP, Ş. (2007). *Kuruluş Savaşı'nın İçyüzü*, İstanbul: Güncel Yayıncılık.
- HAMILTON, J. R. (1998). *İyi ve Kötü Prens Öyküsü* (çeviren Vedat Köken), Ankara: TDK.
- TEKİN, T. (1998). *Orhon Yazıtları (Kül Tigin, Bilge Kağan, Tunyukuk)*, İstanbul: Simurg Yayınevi.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*